

meit más szereplők, például táncosok jelenítik meg. A Siegfriedben például egészen sajátos volt, hogy a hős „zenei tevékenységét” bevallotta (a színpadon látható) zenekari játékosok vállalták fel. A kard egybeforrasztásánál Varga Zoltán Mihály jeleskedett, s fúvósok vállalták magukra Siegfried „társ-kereső” muzsikálását is (sípon és kürtön). Határeset, hogy Christian Franz, már-már kilépve szerepéből, kézfogással köszöni meg a muzsikások közreműködését. Pillanatok, amelyek oldó hatásúak, hogy aztán ismét koncentráltan folytatódjék a tényleges történet. A vendégművész énekesek reflektorfényben álltak (a Siegfriedben magyar egyedül Gál Gabi, az erdei madárka hangjaként) – a zenekar az árokból remekelt! Fischer Ádám több nyilatkozatban adott hangot annak a meggyőződésének, hogy az előadóművészet legnagyobb ellenségének az unal-

mat tartja. Nos, ettől nem kellett félnünk! A dirigens lelkes volt és lelkesített – az MR Szimfonikusok pedig hivatásos operazenekarokat megszegyenítő érzékenységgel kísérték. Kamatozott Fischer Ádámnak az az operadirigensi jellegzetessége, hogy maximálisan az énekesekre koncentrál, biztosítva nekik az ideális hangzó környezetet. Biztonságban érezhették magukat a szereplők, az instrumentális szövet mindig a helyén volt. Dinamikailag is alig néhány csúcsponti pillanatban veszélyeztette a jól hallható énekszólókat a zenekar – ilyenkor azonban a hallgatói hallás készséggel korrigál, s „odahallja” az énekes csúcs-frázisait.

Amihez kevés hit is elégséges volt, az a zenekari teljesítmény. Tudni lehetett ugyanis, hogy az operajátszással ismerkedő-barátkozó remek zenekar minden tartalékát mozgó-

sítja. A felkészültség (a „rádiózenekar” sajátosságából adódóan, szinte mindig piros lámpára, felvételre kész diszpozíció birtokában) eleve adott, s kétségkívül kihívást jelentő a méltó-rangos feladat.

A Siegfried-premiert véget-nem-érő taps honorálta. Az élmény hatása alatt volt, nem sietett a közönség. Sajnos, feltérképezhetetlen, hogy a rádióközvetítés hallgatóit mennyire bilincselte le – látvány nélkül – az előadás. Eluralkodik-e az otthonosság megannyi fegyelmeztlensége (beleértve a háttér-zenehallgatást) vagy pedig működésbe hozza a fantáziát, elképzeltetve a vizualitást.

Nem kell különösebb hit ahhoz, hogy bízunk benne: a minőség megtette a magáét. A vezérmotívumok jóvoltából nehéz szabadulni e grandiózus zene hatásától – de vélhetőleg bárki édes bilincsnak érzi.

Fittler Katalin

KÖNYV

Ottó Péter: A Mesterhegedűs KOVÁCS DÉNES emlékezik

Az Európa Kiadónál indokolatlanul „diszkrét”, mindenfajta beharangozás nélkül megjelent kötet a kirakatban tűnt fel: megakadt a szemem a címlapon. Kovács Dénesre ismeretem rá a borító fotóján.

Miként a fülszövegben olvashatjuk: életinterjú, „a mindig is vonakodva nyilatkozó művész egy Németországban élő zenetanár és író, Ottó Péter bírta szóra”. Az előzményekről a bevezető tudósít. Kiderül, hogy a '90-es évek elején az akkor 77 éves Anci néni (Kovács Dénes nővére), aki szerette volna, ha könyv készül öccséről, annak megírására Ottó Pétert kérte fel. Rendelkezésére bocsátották a hegedűművész egyik testvéröccsének hátrahagyott gyűjteményét, amely cikkeket, kritikákat tartalmazott. Ennek feldolgozása után kért beszélgetéseket 2002 tavaszán Kovács Dénestől. A vonakodó művészt („Nem beszélek szívesen magamról. Sohasem tettem.”) nem erőltette, de rendszeresen jelentkezett nála küldeményekkel: a „The Musical Memoirs of Nathan Milstein” magyar fordításának fejezeteivel. A hetedik küldemény után, amikor ismét Magyarországon járt, végre kedvező fogadtatásra talált. 2003 áprilisától jó egy éven át készül, több „ülésben” az életműinterjú, amelynek kéziratán még 2004 júliusában gondosan átnézte. Akkor kérte a szerzőt, hogy többet ne foglalkozzanak a könyvvel. Ezt a befejezést vállalta – a többi, 2005. február 10-ig, személyes kommentár, dokumentatív „coda”.

Az életinterjú felépítése poétikus, a négy évszak módján tagolódik. Vivaldi? – ötlük fel a zenebarátban, főleg, ha ismeri azt a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarával, Lamberto Gardelli vezényletével készült felvételt, amelyen a szólót Kovács Dénes játssza. Akár igen, akár nem – mindenesetre az évszak-soroló fejezetek élén (ha nem is szonett), egy-egy vers-ill. versrészlet áll. Hangulatkeltő, sőt, több annál. Csakúgy, miként a telitalálatként minősíthető „életinterjú” műfaj-meghatározás. Mert az értő olvasó számára többszörösen is több annál: korrajz, művelődéstörténeti adalékgyűjtemény a kor igazabb megismeréséhez – s nem utolsósorban egy korszakos jelentőségű előadóművész és pedagógus megrendítően őszinte vallomása. (Amiből kiderül: korántsem „csak” Mesterhegedűs volt...) Az egésznek kicsit olyan íze van, amit leginkább – a címet Schumann Kinderszenenájének záródarabjától kölcsönözve – úgy határozhatnánk meg: Der Dichter spricht. (Tehát nem „beszél”, sőt, nem is annyira „mondja” – inkább „szól”, egyfajta kinyilatkoztatás-értékkel.) Kovács Dénes tisztában van állapotával, s felméri: egyfajta „számadás” nem kerülhető el.

Élete (magán és szakmai élete) során gyakran kellett alkalmazkodnia a körülményekhez, vagy legalábbis, azokra tekintettel hoznia felelős döntéseket. Egykor megtanulhatta, nem elég hegedülni (egy 1956-ban megjelent „Szabad Nép” cikk címe a 26 éves, a londoni Flesch-versenyt megnyert művész mondatát ragadta ki: „Azt hittem, elég hegedülni...” – s belátja: ama tarisznyából most érdemes egyet-mást kipakolni. Akkor is, ha ez a „munka” nem a kedvére való. Elvileg így kezdődhet az interjú-sorozat, amely azonban vélhetőleg

sok-sok kedves percet (órát) szerzett neki. Nem a nyilatkozás – annak lehetősége, hogy megegyeszen (hangosan) végiggondolhatja mindazokat a tanulságokat, amelyeket átörökíthetőnek és átörökítendőnek tart, s immár a figyelem-indukálta erőterben közkinccsé teheti azokat a meglátásait, véleményeit, tapasztalatait, amelyeket korábban magánbeszélgetésekben, tanítás közben – bizonyára gyakran – elmondott.

A beszélgetések során kirajzolódik az életút; adatokkal, a lényeges eseményekre szorítkozva. Őszinteség hatja át, hiszen nem titkolja nehézségeket, kudarcokat sem, ám épp ezek ismeretében maguktól felfénylenek a boldogság, az eredményesség, a siker pillanatai. Követhetjük, filmszerű plaszticitással, a csodahegedűs útját a meghatározó tanárokig (Rados Dezső, Zathureczky Edéig) és tovább – egészen addig, amíg ő lesz a magyar hegedűoktatás meghatározó személyiségévé, amíg a Zeneakadémia rektoraként paradicsomi állapotot biztosított megannyi tehetség számára. A kötet terjedelmi beosztása, szerencsére, nem idő-arányos: vannak hosszabban és rövidebben áttekintett periódusok, működési területek. Külön érték, hogy a rövid összefoglalások mindig minőség-orientált szemléletről tanuskodnak: néha egy-egy mondat egy korszak vagy generáció életérzését képes érzékeltetni. Életinterjú tehát, amelyben megmutatkozik a magánember: a nagycsaládba beleszületett gyermek, a saját család megteremtésére törekvő, időközben rangos művésszé érett muzsikus, aki hamarosan a köz érdekében is munkálkodik (nem kényszerűen, de nem is kitörő örömmel; inkább felismerve, hogy ahová hívják, ott vannak tennivalói, vannak tennivalók,

amelyek elvégzésére leginkább ő hivatott – s vannak elképzelései, amelyeket azon keretek között tud realizálni). És itt jön a „képbe” a politikum, amelyet „rühell”. Kiderül: kellő diplomáciai érzékkel pártonkívüliként is lehetett (az „átkosban”) tenni, korszakos jelentőségű döntéseket hozni. Tanulságos eme adalékok birtokában finomítani kinek-kinek a 20. század második felének Magyarországról való nézeteit...

Magánélet és hivatás: e kettősség önmagában is izgalmassá tenné az olvasnivalót. De többről van szó: arról az elhivatottságot, amelyet Kovács Dénes a zene (konkrétan: a zeneművek) iránt érzett. Egészen megren-dítő olvasni az előadóművész szavait olyan művekről, amelyeket annakidején emlékezetesen szóllaltatott meg. Kiderül, hogy az a „csoda” amelyet legtöbb koncertjének hallgatója kivételes emlékként őriz, milyen tudatos zenei szemléletmód eredménye. Tehát betekintést kapunk a művész „műhelyébe”; egy olyan műhelybe, ahol az „előadás” készül – ahol olyan előadás készül, amely a művek újáteremtése minden alkalommal. Ilyenkor érződik a különbség az alkotó erejű művész és a tolmács-rendű, közvetítő interpretátor között! (Kap meglepetésként „hab a tortán” ajándékot a zenei élet krónikása is, amikor kiderül: nem általánosítható, hogy akiről írnak, az nem foglalozik a sajtó-visszhanggal. Kovács Dénes például igenis tudott örülni annak, ha játékból olyasmit hal-lottak ki, ami a számára is fontos volt...)

Ritka az olyan könyv (legyen szó bármilyen műfajú irományról), amely arra inspirálja az olvasót, hogy szinte megszakítva az olvasást, letegye a könyvet és zenét hallgasson. Amikor Kovács Dénes valamely zeneműről konkrétan szól, erős késztetést érzünk erre. Persze, csak kevesen lehetnek olyan kiváltságos helyzetben, hogy engedjenek az ilyesfajta kísértésnek: Kovács Dénes kevés hangfelvételéhez lehet hozzáférni!

Boldogok a gyűjtők, akik annakidején fillérékért megvásárolták az értékes LP-eket, amelyek azóta – ritkaságértéket tekintve is – listavezető! Érdekes, hogy erre a jelenségre jóidőben felfigyelt a külföldi újságíró-szakma, hangot adva az értékes interpretáció hozzáférhetlenségének!... A hanghordozó-váltás, a CD-k megjelenése tovább szűkítette felvételei kínálatát; néha a felvétel akusztikai környezete magán viseli a felvételkészítés idejét... De azért vannak, szerencsére, ma is megvásárolható felvételei – néha már-már gyanakvásra ösztönzően alacsony áron.

Az életinterjú értékét csak egyvalami növelhette volna még: hangzó melléklet. Ám így is egészen kivételes élményt képes adni a könyv. Az egykori személyes ismerősöknek a

képtelen találkozás érzetét – akik akkor éltek, azok a zenei-társadalmi élet szélesebb körébe helyezhetik magukat általa – akiknek pedig nem adatott meg a személyes ismeretség, a későbbi generációknak ékes bizonyítéka: a közelmúltnak vannak olyan értékei, amelyek köteleznek. Ezek ismeretében (s mindama göröngyök ismeretében, amelyek a legfényesebb pálya némely szakaszát már-már járhatatlanná tették) ott a kihívás: méltónak lenni a nagy elődökhöz, akik megalapozták a világban a „Magyarország: zenei nagyhatalom” hírért-nevét. És különösen tiszteletre méltó az, aki tette mindezt (alkalmi külföldi vendégszeplésekkel) itthonról, próféta maradván a saját hazájában – hol élnie-halnia kellett.

Budapesti Wagner-napok 2008

– ez olvasható a reprezentatív kiadvány gerincén, valamint sárga mezőben: Műpa Élmény Sorozat. Megkezdődött a Művészetek Palotája könyvkiadása! Remek a választás: megörökíti azt a „világeseményt”, hogy ez év júniusában négy egymást követő napon színre kerül a tetralógia – úgy, amint azt Wagner annakidején megálmodta. Előadókat-próbáló feladat (nem véletlen, hogy Bayreuthban is beiktatnak egy-egy pihenőnapot...), ám a közös ügy iránti lelkesedés szinte eleve szavatolja a sikert.

Olyan vállalkozás ez, amelynek megkülönböztetett figyelem jár – s épp ezért örvendetes, hogy szép kiállítású könyvet vihet magával egy vagy több rendezvény nézője-hallgatója. Már a Siegfried június 7-i premierjén kapható volt, jöllehet, várhatóan az egész Ring (bérleti) közönsége jelenti a legnagyobb vásárlóerőt. A Budapesti Wagner-napok a Művészetek Palotája és a Magyar Rádió közös produkciója. Az MR együtteseivel, valamint közvetítéssel (illetve, sugárzással) vesz részt benne – a látvánnyal egybekötött élményről a Műpa gondoskodik. Így a könyvről is, amelyet a Művészetek Palotája Kft. adott ki.

Fischer Ádám beköszöntője hangulatos indítás (Egy megvalósult álom), amely merész programot hirdet: „Wagner Budapesten legyen mindenkié!”. (Közben csak azt nem szabad végiggondolni: mi lenne, ha magyar szerzők életművéért szállna hasonló lelkesedéssel – ringbe...)

Christian Martin Fuchs írásával folytatódik a kötet: Történet a végtől a kezdetig (Wagner látomása a katasztrófáról és a megbékélésről). Érdekes-izgalmas olvasmány, amely a normák panaszos kérdéséből kiindulva, sajátos szemzőből veszi sorra a négy est programját. (Ugyanez olvasható, más fordításban, a Budapesti Wagner-napok 2008 ingyenes műsorfüzetében – érdekes és tanulságos összevetni a két olvasatot...)

A szerző és dramaturg rövid életrajza csak a műsorfüzetben olvasható, s ott teljesebb a következő tanulmány: Wagner és mi... (azonos fordításban).

A következőkben az előeste és a három nap cselekménye epikus-próza formában olvasható. Ennek a verzióknak nagy előnye, hogy mód van belső összefüggések tisztázására, tehát nem tényszerűen következik egymásra a jelenetek sorának „tartalma”, hanem fény derül a „miértekre” is. (Ehhez képest a háromnyelvű műsorfüzetben „zanzásított” sztori szerepel, néha szemöldökcráncolásra alkalmas adó stílusban.)

A könyvben folytatódik a szubjektív szemzőből vizsgált, informatív tanulmányok sora. Fuchs: A pusztulás éneke című írásának sokatmondó az alcíme: A nibelungok története. Német mítosz, vagy egy család összeomlásának elbeszélése? Jegyzetek Richard Wagner Ringjének irodalmi előképeire: a Nibelung-énekhez és az Eddához. Kiváltképp érdekes az az okfejtése, mely szerint Wagner a családra (a polgári család értékrendjére) építette művét. A „Családi összeomlás a Mennyben, a Vizekben és az Alvilágban” néha már-már parabola-érzetet kelt. Stílusa – a magyarra fordított verzióban – bizonyára könnyen utat talál a Wagner iránt érdeklődők fiatalabb generációihoz. (Siegfried ... „megszabadítja és asszonyává teszi nagynénjét, Brünnhildét. Ennek következtében Wotan unokája Wotan és Erda vejévé válik”...)

Hasznos (érdekes és tanulságos) Rockenbauer Zoltán írása: „Üvöltésükkel megrendítik a szívet, a világot”, mely a Ring magyarországi megismertetésének 30 esztendejét tekinti át. A kötetet a tavalyi Wagner-napokkal foglalkozó kritikákból illetve kritika-részletekből összeállított fejezet színesíti, majd következik az idej, teljes Ring szereposztása (az ingyenes műsorfüzet későbbi, pontosabb), s a szereplők rövid életrajza.

Mindezt gazdagon illusztrálják Pető Zsuzsa előadásfotói – kár, hogy nincsenek feliratozva, így leginkább az élményszerű előadások nézői tudják csak beazonosítani egyik-másik kép szereplőit. De hát nem is a dokumentáció a cél – elsősorban az élményt kívánja maradandóbbá tenni, a látottak töredékének vizuális megörökítésével.

Emlék-könyv, egy élményszámba menő előadássorozatról. Személyessége, közvetlensége csábító azok számára is, akik egyelőre távolságtartóan közelítenek Wagner művészetéhez. Kedvcsináló, érdeklődést keltő – ismeretterjesztés szempontjából is értékes. Képeskönyv, amely a látvány hatásával is a mély gondolatíság felé vezető utat világítja meg.

Fittler Katalin